

УДК [025.5+025.4.036]:004(476)

Ірина Городко,зав. науково-бібліографічного відділу Центральної наукової бібліотеки
Національної академії наук Білорусі**Ніна Комарова,**зав. відділу обслуговування читачів Центральної наукової бібліотеки
Національної академії наук Білорусі**Інформаційно-аналітичне забезпечення науково-дослідної діяльності
в режимі IP і ДОР із застосуванням інформаційних ресурсів та сервісів
Центральної наукової бібліотеки НАН Білорусі**

Використання і просування традиційних та інноваційних форм бібліотечного обслуговування в інформаційному забезпеченні науки дозволяє виявити найбільш оптимальне співвідношення бібліотечних ресурсів і послуг для користувачів Центральної наукової бібліотеки Національної академії наук Білорусі. До пріоритетної категорії належать абоненти вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ) та диференційованого обслуговування керівництва (ДОК), запити яких актуалізуються на основі анкетування та функціонування зворотного зв'язку. Інформаційно-аналітичне обслуговування цієї категорії користувачів здійснюється за допомогою використання електронного каталогу бібліотеки (<http://libcat.bas-net.by/>) з його важливим складником – аналітичною базою статей з актуальних проблем сучасної науки і техніки. У цьому напрямі роботи також широко використовується інформаційний і технологічний потенціал проблемно-орієнтованих баз даних власної генерації «Екологія і природокористування в Білорусі» (<http://libcat.bas-net.by/ecology/>, <http://80.94.164.189:8089/ecology/about.html>) і «Мовазнаўчая беларусістика» (<http://libcat.bas-net.by/belmoiva/>), де аналітичні метадані займають більше 90 % їх загального обсягу. Технологічні можливості спеціально розробленої в рамках НДДКР автоматизованої системи ВРІ були успішно протестовані на базі інформаційного ресурсу «Екологія і природокористування в Білорусі». В даний час електронний каталог Центральної наукової бібліотеки Національної академії наук Білорусі є майданчиком для впровадження автоматизованої системи ВРІ та ДОК як нового рівня в обслуговуванні віддалених користувачів за індивідуальними тематичними запитам.

Ключові слова: Центральна наукова бібліотека НАН Білорусі, інформаційно-аналітична діяльність, веб-ресурси власної генерації, інформаційний сервіс, інформаційно-бібліотечне обслуговування, ВРІ, ДОК, розвиток послуг.

УДК 004.65(048.3):001[37+159.9](477)

Наталія Гриценко,молодш. наук. співробітник відділу наукового формування
національних реферативних ресурсів НБУВ**ОСВІТЯНСЬКИЙ СЕГМЕНТ РЕФЕРАТИВНОЇ БАЗИ ДАНИХ
«УКРАЇНІКА НАУКОВА» ЯК ПРОДУКТ КООПЕРАТИВНОЇ СПІВПРАЦІ
ЗІ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ РЕФЕРАТИВНИХ РЕСУРСІВ**

У статті розглянуто окремі аспекти формування реферативних ресурсів з питань педагогіки, психології та освіти у контексті кооперативної співпраці з їх створення. Простежено динаміку росту наукових публікацій з цих питань, виявлено пріоритетні напрями розвитку означених галузей.

Ключові слова: педагогіка, психологія, освіта, реферування, реферативна інформація, наукові публікації, база даних «Україніка наукова», Український реферативний журнал «Джерело».

Процеси європейської інтеграції дедалі сильніше впливають на таку важливу сферу життя українського суспільства, як освіта. Болонський процес в Україні офіційно розпочався 19 травня 2005 року із підписанням декларації на Бергенській конференції. На сьогодні 45 європейських країн включно з Україною підписали Болонську декларацію, яка наголошує на необхідності європейської співпраці у забезпеченні якості вищої освіти, підвищенні якості підготовки фахівців, зміцненні довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій, посиленні конкурентоспроможності Європейської системи освіти [4].

Незважаючи на те, що перехід на Болонську систему є тривалим та складним процесом, її запровадження вже зараз дає позитивні результати. Проведення реформування освіти дозволить створити єдиний ринок праці вищої кваліфікації, забезпечить мобільність викладачів і студентів за рахунок стандартизації ступенів вищої освіти та, відповідно, дипломів. Одночасно зросте рівень конкуренції на ринку освітніх послуг, це змусить університети поліпшувати свій імідж шляхом підвищення якості освіти і бути спроможними забезпечити рівень знань, що гарантує студенту в майбутньому працевлаштування на європейському ринку праці [3].

Одна з відповідальних ролей у такому важливому процесі належить інформаційним ресурсам наукових і освітніх інституцій України як важливих

складників інформаційного простору держави. Серед інформаційних ресурсів особливе місце посідають реферативні ресурси, які слугують навігатором для пошуку необхідних джерел у безмежному масиві публікацій.

Національна система реферування наукової літератури, зокрема, загальнодержавна реферативна база даних (БД) «Україніка наукова», започаткована з метою створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення української науки, досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності інформування суспільства про наукові напрацювання вітчизняних вчених і фахівців, є продуктом кооперативної співпраці багатьох інституцій [6].

Метою дослідження є вивчення потоків наукових документів з педагогіки, психології та освіти в загальнодержавній реферативній БД «Україніка наукова» для визначення їх пріоритетних напрямів розвитку.

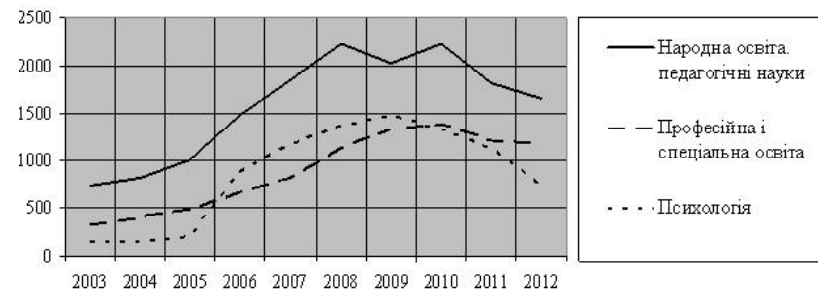
З часу створення БД «Україніка наукова» (1999 р.) українськими вченими досліджувалися пріоритетні напрями розвитку науки шляхом аналізу публікацій, прореферованих в БД. За результатами досліджень було встановлено, що найбільша кількість публікацій належить до соціальних і гуманітарних наук, на другому місці – природничі науки, на третьому – технічні [1; 5].

Аналізу відображень періодичних видань України з питань педагогіки, психології та освіти в Українському реферативному журналі (УРЖ) «Джерело» за 1999–2009 рр. присвячено статті наукових співробітників Державної науково-педагогічної бібліотеки України (ДНПБУ) ім. В. О. Сухомлинського Т. Букшиної [1; 2; 7] та Т. Судіної [1; 7], в яких наголошено на значенні реферування наукових праць та їх розміщення у загальнодержавній реферативній БД «Україніка наукова» (а відповідно й в УРЖ «Джерело», який видається на її основі) як першому кроці до вирішення проблеми створення наукометричної БД, яка б відображала цитування праць вітчизняних вчених у межах України та на міжнародному рівні, а також визначено стратегічні завдання ДНПБУ у подальшій реферативній роботі з аналітичного опрацювання періодичних видань психолого-педагогічної тематики. Проблемам створення реферативного ресурсу психолого-педагогічної тематики присвячено низку публікацій зав. відділу ДНПБУ І. Й. Коваленко. Також аналізу напрямів освітянських наукових досліджень в Україні за даними публікацій фахових видань присвячена стаття А. В. Ямчука, Т. К. Куранди та Н. В. Богатель [8].

Зважаючи на те, що у всьому світі питанням освіти приділяється велика увага й Україна переходить на вищий освітянський рівень, ми простежимо відображення наукових публікацій з педагогіки, психології та освіти у реферативній БД «Україніка наукова» за 2003–2012 рр.

Діаграма 1

Динаміка росту кількості наукових публікацій з педагогіки, психології та освіти в БД "Україніка наукова" (станом на 01.07.2014)

Як бачимо з діаграми 1, спостерігається тенденція поступового збільшення наукових публікацій з 2004 р. (як наслідок підготовчої діяльності з приєднання до Болонського процесу) і значного – з 2006 р. (інформація за 2011–2013 рр. ще продовжує надходити). Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що у II півріччі 2006 р. між НБУВ та ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського була укладена угода про інформаційну співпрацю у галузі реферування на кооперативних засадах. Відповідно до укладеної угоди ДНПБУ надає реферативну інформацію про публікації з періодичних і продовжуваних видань у галузі педагогіки та психології, залучаючи при цьому до співпраці педагогічні бібліотеки системи МОН України з різних регіонів України.

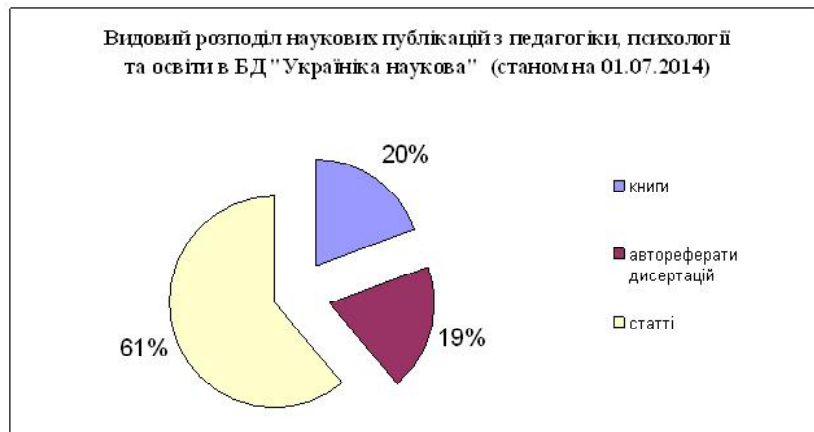
Зокрема, з ініціативи ДНПБУ у формуванні галузевого сегмента з питань педагогіки та психології у загальнодержавній реферативній БД «Україніка наукова» беруть участь 15 провідних освітніх та наукових інституцій: Вінницький ДПУ ім. М. Коцюбинського, Дрогобицький ДПУ ім. І. Франка, Кам'янець-Подільський педагогічний університет ім. І. Огієнка,

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (м. Київ), Київський університет ім. Б. Грінченка, Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. С. Сковороди, Криворізький ДПУ, Рівненський державний гуманітарний університет, Тернопільський педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Уманський ДПУ ім. П. Тичини, Українська інженерно-педагогічна академія (м. Харків), Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, Херсонський державний університет, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України [2].

Загалом на сьогодні опрацьовується більше 50 назв періодичних та продовжуваних видань з педагогічних та психологічних наук. Необхідно наголосити, що ця тематика завдяки участі ДНПБУ в національній системі реферування наукової літератури перетворилась на потужний галузевий (освітнянський) сегмент реферативної БД «Україніка наукова» і розділ «Культура. Наука. Освіта» на сьогодні посідає чинне 3-тє місце серед галузевого розподілу всіх прореферованих видань і публікацій в БД. Наповнення і ступінь деталізації зазначених розділів за останні роки дають підстави планувати в недалекому майбутньому виокремлення педагогічної тематики у самостійну серію УРЖ «Джерело».

Розглянемо видовий розподіл масиву публікацій з педагогіки та психології.

Діаграма 2

З діаграми 2 видно, що основним видом документів, який забезпечує зростання кількості прореферованих наукових публікацій, є статті з періодичних та продовжуваних видань (20 360 записів, 61 %), майже однакові позиції займають книги (6506 записів, 20 %) та автореферати дисертацій (6441 запис, 19 %).

Розглянемо також тематичний розподіл масиву публікацій. Як бачимо з діаграми 3, найбільша кількість записів належить тематиці «Народна освіта. Педагогічні науки» (15 839 записів, 47 %), а тематики «Професійна і спеціальна освіта» (8852 записи, 27 %) та «Психологія» (8616 записів, 26 %) представлені майже порівну.

Діаграма 3

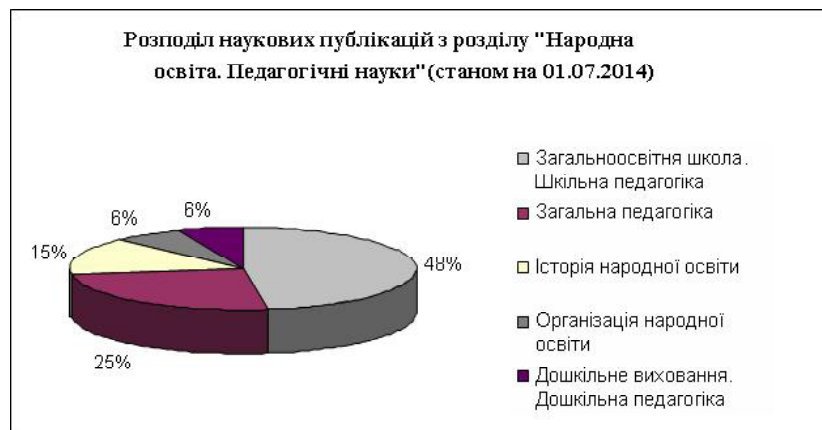

На підставі одержаних даних зроблено поглиблений аналіз розділу «Народна освіта. Педагогічні науки», що представлений більшою кількістю наукових публікацій у реферативній БД «Україніка наукова» у порівнянні з іншими.

З діаграми 4 видно, що на першому місці – публікації з напрямку «Загальноосвітня школа. Шкільна педагогіка» (6275 записів, 48 %), на другому – «Загальна педагогіка» (3251 запис, 25 %), на третьому – «Історія народної освіти та педагогічної думки» (1941 запис, 15 %), четверте місце

займають порівну «Організація народної освіти» (848 записів, 6 %) та «Дошкільне виховання. Дошкільна педагогіка» (820 записів, 6 %). Також простежується незначна кількість публікацій з напрямів «Спеціальні школи. Дефектологія», «Методологія педагогіки», «Загальна освіта дорослих. Самоосвіта» і найменше – з «Педології».

Діаграма 4

Таблиця

	Книги	Автореферати дисертацій	Статті
Шкільна педагогіка (теорія освіти, навчання та виховання)	795	1362	3548
Дидактика	266	434	1129
Теорія та методика виховання учнів	411	832	1866
Школотознавство	141	163	690
Організація загальноосвітньої школи	115	157	525

З огляду на вищезазначене, детальніше простежимо тематичне представлення наукових публікацій з напрямку «Загальноосвітня школа. Шкільна педагогіка».

Як видно з таблиці, найбільша кількість записів припадає на розділ «Шкільна педагогіка (теорія освіти, навчання та виховання)» і зокрема її підрозділ – «Теорія та методика виховання учнів», основною частиною яких є статті з періодичних і продовжуваних видань.

Оскільки основним видом документів, який забезпечує зростання кількості прореферованих наукових публікацій з педагогіки, психології та освіти, є статті, розглянемо ті наукові часописи, які найбільше наповнюють БД «Україніка наукова». Найбільша кількість рефератів представлена виданням «Наука і освіта» (1545 записів), на другому місці – видання «Соціальна психологія» (644 записи), на третьому – «Вісник Одеського національного університету. Психологія» (603 записи), на четвертому – «Педагогіка і психологія професійної освіти» (490 записів), на п'ятому – «Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки» (447 записів). Для користувача, який відслідковує матеріал з тієї чи іншої теми в БД «Україніка наукова», важливо, щоб реферативна інформація висвітлювалася послідовно, а ми можемо констатувати, що деякі видання реферуються або непослідовно, або зникають з переліку видань, що реферуються. Це зумовлено як економічними умовами, що впливають на періодичність виходу журналу, а іноді й на його існування взагалі, так і вибором пріоритетів у реферативному висвітленні тієї чи іншої назви, оскільки реєстрація журналу президією ВАК України у відборі до реферування має вирішальне значення. Важливим є те, що більшість відібраних до сегмента реферування періодичних видань з педагогіки, психології та освіти включено до «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук», затвердженого ВАК України. Належність часопису до категорії фахових видань підвищує його значущість під час формування реферативного ресурсу психолого-педагогічної тематики [1].

Отже, серед головних завдань подальшої реферативної роботи – збереження курсу на аналітичне опрацювання вже визначених наукових видань, продовження цілеспрямованої пошукової роботи з метою виявлення нових наукових видань з питань педагогіки, психології та освіти та їх представлення в реферативній БД «Україніка наукова».

З метою прискорення створення реферативної інформації психолого-педагогічної тематики, підвищення її якості, а також інтеграції у всевітній науково-інформаційний простір передбачається звернення до редакцій

наукових часописів з проханням про обов'язкове оформлення наукових статей анотаціями (резюме) трьома мовами – українською, російською, англійською [7].

На підставі аналізу інформаційної взаємодії НБУВ з Інститутом проблем реєстрації інформації, ДНПБУ та іншими учасниками кооперативного проекту ми можемо стверджувати, що організація систематизованої колективної інформаційної співпраці, налагодження кооперативної взаємодії та координації діяльності з такими суб'єктами інформаційної галузі, як наукові установи, видавництва, освітні заклади, наукові бібліотеки сприяє активізації формування реферативних ресурсів та реалізації інформаційного обміну. Галузева кооперація дозволяє в стислі терміни значно збільшити обсяг масиву реферативної інформації, що відповідає вимогам часу щодо оперативного забезпечення інформаційних потреб користувачів інформації.

Список використаних джерел

1. Букшина Т. Аналіз відображення періодичних видань України з питань педагогіки, психології і освіти в УРЖ «Джерело» (1999–2009 рр.) / Т. Букшина, Т. Судіна // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. – 2009. – Вип. 25. – С. 229–252.
2. Букшина Т. Відображення галузевої науково-реферативної інформації в УРЖ «Джерело»: кооперативна взаємодія освітянських бібліотек / Т. Букшина // *Вісн. Кн. палати*. – 2012. – № 12. – С. 11–15.
3. Вища освіта України і Болонський процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wiki.tntu.edu.ua/Вища_освіта_України_і_Болонський_процес – Назва з екрану.
4. Впровадження Болонського процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/bologna/vpfov/> – Назва з екрану.
5. Зайченко Н. Я. Выявление приоритетных направлений развития науки путем анализа публикаций, прореферированных в УРЖ «Джерело» в 1999–2002 гг. / Н. Я. Зайченко // *Библиотеки национальных академий наук : проблемы функционирования, тенденции развития*. – 2003. – Вып. 2. – С. 49–59.
6. Зайченко Н. Я. Сучасний стан та перспективи розвитку системи кооперативного реферування в Україні / Н. Я. Зайченко // *Формування єдиного галузевого інформаційного простору шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, 3 берез. 2011 р., Київ*. – Київ, 2011. – С. 54–65.
7. Судіна Т. Стан відображення періодичних видань України з питань педагогіки, психології та освіти в УРЖ «Джерело» (1999–2009 рр.) / Т. Судіна, Т. Букшина // *Вісн. Кн. палати*. – 2010. – № 4. – С. 21–25.

8. Ямчук А. В. Аналіз напрямів освітянських наукових досліджень в Україні за даними публікацій фахових видань / А. В. Ямчук, Т. К. Куранда, Н. В. Богатель // *Пробл. розвитку інформ. сусп-ва : матеріали між нар. форуму, 7–9 жовт. 2009 р., Львів*. – Київ, 2009. – С. 252–255.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2015 р.

UDC 004.65(048.3):001[37+159.9](477)

Nataliia Hrytsenko,

junior researcher, Vernadsky National Library of Ukraine

Educational segment of the abstract database «Ukrainika naukova» as the product of cooperative collaboration on creation of national abstract resources

Separate aspects of formation of abstracts resources on pedagogy, psychology and education, in the context of cooperative collaboration on their creation, have been considered. The dynamics of growth of scientific publications on these issues has been observed and the main trends of development of the given areas have been revealed. The type and thematic distribution of scientific publication masses has been analyzed and the deep analysis of the chapter «Public education. Education sciences» which is represented by the majority of publications, has been held. The data on educational and scientific institutions which participate in forming of the area segment on pedagogy, psychology and education, as well as on periodical and prolonged publications on psychological subjects, have been provided and represented in database «Ukrainika Naukova» as an abstract. The perspectives and directions of improvement of abstract resources formation of the given subjects have been highlighted.

Keywords: pedagogy, psychology, education, abstracting, abstract information, scientific publication, database «Ukrainika naukova», Ukrainian abstract journal «Dzherelo».

УДК 004.65(048.3):001[37+159.9](477)

Наталія Гриценко,

младш. науч. сотрудник НБУВ

Образовательный сегмент реферативной базы данных «Украиника наукова» как продукт кооперативного сотрудничества по созданию национальных реферативных ресурсов

Рассмотрены отдельные аспекты формирования реферативных ресурсов по вопросам педагогики, психологии и образования в контексте кооперативного сотрудничества по их созданию. Прослежена динамика роста научных публикаций по этим вопросам, выявлены приоритетные направления развития указанных

отраслей. Проанализировано видовое и тематическое распределение массива научных публикаций, проведён углублённый анализ раздела «Народное образование. Педагогические науки», что представлен большим количеством публикаций. Представлены сведения об образовательных и научных институтах, принимающих участие в формировании отраслевого сегмента по вопросам педагогики, психологии и образования, а также о периодических и продолжающихся изданиях по психолого-педагогической тематике, реферативно представленных в БД «Україніка наукова». Освещены перспективы и направления по улучшению формирования реферативных ресурсов указанной тематики.

Ключевые слова: педагогика, психология, образование, реферирование, реферативная информация, научные публикации, база данных «Україніка наукова», Украинский реферативный журнал «Джерело».

УДК 025.5:01(035):004.65

Тетяна Добко,

д-р наук із соціальних комунікацій,
старш. наук. співробітник,
керівник Центру НБУВ

Павло Штих,

провідний бібліограф НБУВ

**ВІДКРИТИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ АРХІВ
НЕОПУБЛІКОВАНИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ:
ІСТОРІЯ, ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ**

Розглянуто питання координації довідково-бібліографічної діяльності, історію створення та проблеми формування відкритого електронного архіву неопублікованих бібліографічних посібників.

Ключові слова: довідково-бібліографічна діяльність, бібліографічні довідки, довідково-бібліографічний апарат, бази даних, електронні архіви.

Нові комп'ютерні технології створення, збереження та розповсюдження інформації в кінці ХХ – на початку ХХІ століття значним чином змінили способи і засоби отримання користувачами наукової інформації. У довідково-бібліографічному апараті (ДБА) наукової бібліотеки значне місце займає фонд неопублікованих бібліографічних посібників (ФНБП), який є складником довідково-бібліографічного фонду бібліотеки, зібранням копій раніше виконаних письмових бібліографічних довідок. Крім копій виконаних довідок до ФНБП органічно входять також оригінали або копії різних бібліографічних покажчиків, списків, оглядів, які з будь-яких причин залишились неопублікованими або надійшли з інших бібліотек. У багатьох бібліотеках ця частина ДБА іменується архівом виконаних довідок. Запити на ті ж самі теми можуть повторюватись, тому з часом при використанні бібліографічних довідок з архіву вони доповнюються новою інформацією.

У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ) ФНБП є зібранням бібліографічних документів, трудових письмових тематичних довідок, виконаних різними підрозділами бібліотеки на замовлення організацій, установ (Президії НАН України, органів державної влади та управління), окремих осіб (академіків, докторів та кандидатів наук, аспірантів, спеціалістів тощо). Архів копій письмових довідок і списків,